

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Hercegbosanska županija
OPĆINA TOMISLAVGRAD

STRATEGIJA ZA MLADE
Općine Tomislavgrad
s Akcijskim planom za vrijeme 2013-2015. godine

Tomislavgrad, ožujak 2013. godine

I. UVOD

Općina Tomislavgrad je jedna od 6 općina Hercegbosanske županije, nalazi se na jugozapadu Bosne i Hercegovine, uz samu granicu s Republikom Hrvatskom i dalmatinskim zaleđem. Površina općine iznosi 966 km² sa 30.000 stanovnika (popis 1991.). Općina je podjeljena na 47 katastarskih općina, 29 mjesnih zajednica i 59 naselja.

Od ukupnog broja stanovnika, procjena je kako danas ima oko 5000 mladih, tj. osoba od 15 do 30 godina starosti, koje se svrstavaju u kategoriju mladih. Na području općine radi 9 osnovnih škola, dvije srednje škole i jedna osnovna glazbena škola. U školskoj 2012/13 godini osnovnu školu pohađa ukupno 1368 učenika, a u dvije srednje škole bilo je ukupno 1058 učenika, i to 453 u Gimnaziji i 605 učenika u Srednjoj strukovnoj školi. Osnovnu glazbenu školu pohađa 94 učenika.

Vizijom razvoja Općine izrađena je i Mapa razvoja koja predstavlja razvojni dokument (nižeg ranga od strategije) koji se uobičajeno vezuje na postojeću strategiju razvoja nekog područja (ne postoji strategija razvoja općine Tomislavgrad), pa je dokument izravno povezan s Regionalnom strategijom ekonomskog razvoja za ekonomsku regiju Hercegovina. U ovom važnom dokumentu za Općinu Tomislavgrad navedene su mjere koje su potrebne za ostvarenje ciljeva i strategije razvitka regije, a na kraju se vezuju razvojne mjere Općine Tomislavgrad, zatim, koristi za ciljane skupine, razdoblje i očekivane troškove.

U sklopu Mape razvoja određeni su strateški ciljevi i prioriteta u sklopu njih: - Razvijeno održivo gospodarstvo; Razvitak poljoprivrede, razvitak turizma, razvijeni optimalni regionalni sustav upravljanja prirodnim resursima, razvitak transportne infrastrukture. - Razvijeni ljudski resursi i postignuta zadovoljavajuća stopa zaposlenosti: - Izgrađen adekvatan institucionalni okvir za povećanje životnog standarda. - Izgrađena institucionalna struktura za ekonomski razvitak regije i ažurirana prostorno planska dokumentacija: Razvijeno obrazovanje i komplementarno obučavanje. Poboljšanje kvalitete okoliša.

II. ANALIZA STANJA

Potrebom kreiranja, usvajanja i realizacije posebnog dokumenta, Strategije za mlade općine Tomislavgrad, iskazuje se jasno dugoročno opredjeljenje u stvaranju socijalnih, obrazovnih, kulturnih, materijalnih, političkih i drugih uvjeta za trajnu dobrobit mladih i njihovo aktivno, potpuno i odgovorno sudjelovanje u društvenoj zajednici. Strategija za mlade je ujedno i zakonska obveza propisana člankom 14. Zakona o mladima FBiH (Službene novine FBiH 36/10).

Sam dokument je nastao kao krajnji rezultat suradnje referenta za mlade, Vijeća mladih općine Tomislavgrad, kao i učenika srednjih škola. Dokument o politici prema mladima – Strategija za mlade, donose zajedno zakonodavna i izvršna vlast općine, krovna udruga mladih Vijeće mladih općine Tomislavgrad, kao i aktivni mladi ljudi. Usvajanjem Strategije ona postaje obavezujući dokument koji sadrži točno definirane rokove za realizaciju pojedinih programa i aktivnosti i potrebna financijska sredstva za njihovu realizaciju.

Uz postojeću Mapu razvoja općine, ova ciljana, specifična Strategija za mlade usmjerena je na poboljšanje statusa mladih, ulaganja i iskorištavanja potencijala mladih koji će biti nositelji razvoja općine i realizacije zacrtanih strateških projekata u narednim godinama.

Iskustva zemalja u Europi pokazala su kako se problemi prepoznati i nazočni u životu mladih najefikasnije i sustavno rješavaju kroz posebnu strategiju na lokalnom nivou, tako da i zemlje u regiji i značajan broj općina u Bosni i Hercegovini već imaju usvojen ovaj dokument.

III. PRISTUP RJEŠAVNJU PROBLEMA

Sukladno odluci Općinskog načelnika imenovana je radna grupa za izradu Strategije za mlade općine Tomislavgrad.

Radna grupa za mlade je održala niz sastanaka u cilju što boljeg educiranja problematike vezane za mlade u općini Tomislavgrad. Radnu grupu za izradu Strategije za mlade čine:

Luka Krstanović
Anđela Radoš
Stipe Višić
Armina Đugum
Pere Nevistić
Nermina Zahirović
Lucija Ćurić
Antonela Ćurić
Nikolina Bagarić
Josip Mioč
Ilija Sliško
Melita Sušilović

Definirana programska područja koja čine ovu Strategiju su:

1. NEZAPOSLENOST I PODUZETNIŠTVO MLADIH

2. ZDRAVLJE I KULTURA ŽIVLJENJA

3. KVALITETNO SLOBODNO VRIJEME MLADIH

4. NEFORMALNO OBRAZOVANJE, SUDJELOVANJE MLADIH U DRUŠTVU I INFORMIRANJE

Za svako programsko područje utemeljene su radne grupe koje su izradile dijelove Strategije:

1. PODRUČJE: ZAPOŠLJAVANJE I PODUZETNIŠTVO MLADIH

1. Luka Krstanović, referent za mlade
2. Ilija Sliško, Zavod za zapošljavanje
3. Pere Nevistić, član radne grupe

2. PODRUČJE: ZDRAVLJE I KULTURA ŽIVLJENJA

1. Nermina Zahirović, član radne grupe
2. Armina Đugum, član radne grupe
3. Melita Sušilović, Dom zdravlja Tomislavgrad

3. PODRUČJE: KVALITETNO SLOBODNO VRIJEME MLADIH

1. Stipe Višić, član radne grupe
2. Lucija Ćurić, član radne grupe
3. Nikolina Bagarić, član radne grupe

4. PODRUČJE: NEFORMALNO OBRAZOVANJE, SUDJELOVANJE MLADIH U DRUŠTVU I INFORMIRANJE

1. Anđela Radoš, član radne grupe
2. Antonela Ćurić, član radne grupe
3. Josip Mioč, član radne grupe

IV. PLAN DJELOVANJA PO PODRUČJIMA

1. PODRUČJE: ZAPOŠLJAVANJE I PODUZETNIŠTVO MLADIH

1.1. Analiza stanja

Zapošljavanje i poduzetništvo mladih ima za cilj sagledavanje situacije u oblasti zaposlenosti i poduzetništva mladih općine Tomislavgrad, te na strukturiran način aktualiziranje pitanja nezaposlenosti i zaposlenosti mladih, kao i razvijanje svijesti o problemu, uz sposobnost potenciranja istog kao problema od posebne važnosti postavljajući ga na dnevni red svih političkih i administrativnih struktura općine Tomislavgrad.

Na ovaj način bi se mogla, kroz detaljnu analizu tržišta rada i identifikaciju njegovih nedostataka, kreirati dugoročna politika zapošljavanja i obrazovanja mladih za postojeće tržište rada, koje bi bilo u stanju apsorbirati proizvedene kadrove, struke i zanimanja na području općine Tomislavgrad.

Pitanje mladih, pa tako i problem nezaposlenosti mladih na nivou cijele Bosne i Hercegovine je, još uvijek, više pitanje politikanstva i medija nego problem političkih i državnih struktura koje ne znaju ili nisu u mogućnosti sustavno strukturirati ogromne potencijale kojima raspolažu mladi ljudi, utvrditi ih i na takav način iskoristiti u sveukupnom procesu razvoja i promjena koje su ovoj državi neophodno potrebne.

Stoga i nije iznenađujuća činjenica da je tek nedavno uspostavljeno „Povjerenstvo za koordinaciju pitanja mladih u BiH“ koje djeluje pri Vijeću ministara BiH, i koje je bilo svih proteklih godina pokriće za mnoge općinske vlasti pri opravdavanju za neaktivnost (nezainteresiranost) ili pak uspostavljanje samo formalnih inicijativa s ciljem postavljanja problema mladih kao pitanja minornog značaja, koji će moguće ili pak možda jednom doći na dnevni red općinskih vlasti, jer se njime kao urgentnim zbog „odljeva mozgova“ ne bave čak ni državne vlasti.

Naime, alarmantna je činjenica da mladi pored evidentne slabe ekonomske situacije, poteškoća s kojima se suočavaju pri pronalasku posla (što rezultira osjećajem potpune bezperspektivnosti) sve više i snažnije ističu kao razlog postojećih problema nezainteresiranost političkih struktura kojima sve jače izražavaju nepovjerenje kroz neizlazak na izbore i javno iskazanom željom za iseljavanjem iz općine Tomislavgrad i iz BiH.

Prema upitnicima koje je provelo Vijeće mladih za područje općine Tomislavgrad samo 26 % mladih se izjasnilo za neiseljavanje, a 53 % da bi se za što kraće ili duže vrijeme, pa čak i zauvijek iselilo iz općine, a 21 % se izjasnilo da nezna. Najveći broj mladih bi najprije zbog posla emigrirali iz općine Tomislavgrad.

Kao razloge za iseljavanje mladi navode:

- opću ekonomsku i političku situaciju
- stambene probleme
- neusklađenost ponude i potražnje na tržištu rada s obrazovanjem
- nedostatak podrške, odnosno mogućnosti za prekvalifikaciju (kao i jedan vrlo zanimljiv, ali evidentan razlog)
- nepostojanje jedinstva i zajednički uvezanih interesa mladih, jednih za druge, što se evidentira kao nesposobnost ili nezainteresiranost mladih za svoje probleme čije rješenje (osim izuzetaka) ne nalaze ni aktiviranjem u određenim političkim strankama.

Iako općina Tomislavgrad spada među vodeće općine Hercegbosanske županije po uspješnosti i tempu razvoja poslovnog i stabilnog makroekonomskog okruženja, otežavajuće okolnosti koje utiču na nezaposlenost mladih u općini se suštinski ogledaju u:

- nepostojanju efikasnog sustavnog rješenja za zaustavljanje rasta nezaposlenosti mladih,
- slaboj pokretljivosti radne snage,
- nedovoljno preciznom planiranju stručnih profila pri obrazovanju mladih što uzrokuje evidentnim neskladom u ponudi i potražnji tržišta rada,
- siva ekonomija, bespravni rad i rad na crno,
- kao i nepoznavanje bitnih aspekata poduzetništva mladih, koji pojedincu stoje na raspolaganju, odnosno neosposobljenost mladih za samostalan posao koji suštinski ima dva aspekta. Jedan je osobni i svodi se na sposobnost pojedinca, a drugi je društveni i predstavlja način na koji je društvo organizirano (lokalna zajednica) i mogućnosti i poticaje koji pojedincu stoje na raspolaganju na vrlo jednostavan i efikasan način doći do svojeg malog poduzeća u kojem se može osigurati, osim vlasniku, još 3-5 radnih mjesta za mlade nezaposlene ljude.

Biti poduzetan, odnosno biti poduzetnik znači imati talent, motiv, ideju, znanje i vještinu za uočiti i iskoristi ekonomske prilike u okruženju, kako bi se realiziralo ono što se hoće, treba i može uz podršku lokalnih struktura, koje su u Tomislavgradu zainteresirane i spremne poticati mlade ljude da imaju mali, vlastiti posao. Istina postoji volja, ali ne i razrađena strategija te podrške.

Manjkavost u ovom slučaju se, dakle, ne može pripisati vrlo kooperativnim, u smislu poticaja, općinskim strukturama već drugoj strani, odnosno neosposobljenosti nezaposlenih za takav oblik upošljavanja ili bolje rečeno, ne postoje evidentirane inicijative za takvu vrstu edukacije koja bi mladim ljudima omogućila i olakšala prijave za materijalne poticaje.

Najveći broj nezaposlenih u općini Tomislavgrad, koja prema najnovijim procjenama ima oko 22.000 stanovnika, a više od polovine toga broja radno sposobnih, su nekvalificirana radna snaga, KV radnici i radnici sa SSS, a rast u nezaposlenosti bilježe i grupe VŠS i VSS.

U općini Tomislavgrad (izvor Zavod za zapošljavanje) broj zaposlenih i nezaposlenih od radno sposobne populacije nije izjednačen (u svibnju 2012. je 2429. nezaposlenih i približno 3100. zaposlenih).

Međutim iz ranije navedenih razloga evidentan je broj nezaposlenih u vremenskom rasponu od svibnja 2007. - svibnja 2012.g., te je broj nezaposlenih smanjen za 583. Ali to nije prava slika stanja stvari, jer je veliki broj odselio u druge zemlje u potrazi za poslom, ali i iz drugih razloga se ne vodi na Zavodu za zapošljavanje kao nezaposleni.

GODINA	MJESEC	BROJ NEZAPOSLENIH
2007.	svibanj	3012.
2008.	svibanj	2781.
2009.	svibanj	2621.
2010.	svibanj	2655.
2011.	svibanj	2624.
2012.	svibanj	2429.

(Izvor: Zavod za zapošljavanje)

Sa svibnjom 2012. g. ukupan broj nezaposlenih je 2429. a od toga je 747 mladih od 15-30 godina starosti, što je 30.75 % od ukupnog broja nezaposlenih.

Kvalifikacija	NKV	PKV	KV	VKV	SSS	VŠS	VSS	Ukupno
Ukupno	617	12	996	1	619	83	101	2429
Žena	233	5	449	0	440	56	51	1134

Ukupan broj nezaposlenih mladih u dobi od 15-30 godina po kvalifikacijskoj strukturi:

Kvalifikacija	NKV	PKV	KV	VKV	SSS	VŠS	VSS	Ukupno
Ukupno	34	0	306	1	295	45	66	747
Žena	13	0	136	0	146	31	38	364

(Izvor: Zavod za zapošljavanje)

S obzirom na činjenicu kako općina Tomislavgrad ima veliki potencijal za razvoj poljoprivrede (posebno uzgoj stočarstva, žitarica i voćarstva) i industrije, ohrabruje podatak postojanja urađene Mape razvoja za čiju je realizaciju zadužen Općinski načelnik s pomoćnicima, te kako postoje snažni poticaji u tome smislu.

Evidentni su dosta visoki iznosi novca (oko 160000 KM) usmjereni na različita ulaganja i poticaje razvoja poljoprivrede i poduzetništva, a na taj način i smanjenja nezaposlenosti.

Usto postoji suradnja općine u federalnim projektima za osobe sa Zavoda za zapošljavanje, u poticajima za tzv. inkubatore za srednje i male biznise kao i sudjelovanje u projektu (sa Zavodom za zapošljavanje) za zapošljavanje mladih koji imaju VŠS i VSS i nemaju radni staž.

Pregledom aktivnosti lokalnih vlasti na rješavanju nezaposlenosti kao i zapošljavanju mladih može se konstatirati da je u tom smislu u prethodnom periodu učinjeno dosta aktivnosti koje idu u prilog zapošljavanja mladih i poduzetništvu, u čemu je značajnu ulogu imalo dovođenje nekoliko stranih investitora, ali i iz naše dijaspore, sa značajnim kapitalnim ulaganjem.

Uvidom u plan rada Općinskog vijeća, Općinskog načelnika i proračuna, može se napraviti pregled aktivnosti lokalnih vlasti na rješavanje problema nezaposlenosti.

- U Mapi razvoja općine za vrijeme 2011.-2015.g. u kojoj posebno mjesto zauzima rješavanje problema nezaposlenosti; posebno mladih za koje postoje već djelimično definirani projekti u realizaciji u smislu njihovog zapošljavanja.

- U proračunu općine, koji je s tendencijom porasta iz godine u godinu, uvrštena su kao i ranije poticajna sredstva za poljoprivredu i poduzetništvo koja će omogućiti i izravno utjecati na utemeljenje malih poslova i otvaranje novih radnih mjesta.

- U planu rada Općinskog načelnika u Mapi razvoja za vrijeme 2011.-2015.g. definirani su projekti i programi o stvaranju povoljnog ambijenta za otvaranje novih radnih mjesta, otvaranja malih i srednjih preduzeća, poticaji za razvoj poljoprivrede i poduzetništva s visokim kapitalnim ulaganjima.

Uvidom u „Mapu razvoja Općine Tomislavgrad 2011.-2015.g.“ pitanjima gospodarstva, a u sklopu toga i poduzetništva, bavi se Općinski načelnik s pomoćnicima. Međutim, poslovi koji su vezani samo za poduzetništvo nisu izdvojeni kao posebni poslovi, što se može tretirati kao manjkavost u prilazu zacrtanoj Mapi razvoja općine do 2015. godine, a samim tim i uključivanju mladih u poduzetničke aktivnosti kao i u samu Mapu razvoja općine Tomislavgrad.

Kao važan čimbenik u sistemu revitalizacije industrijskih kapaciteta kao glavna prijetnja smatra se odlazak mladih i kvalitetnih kadrova iz općine. Potrebno je otvaranje novih mogućnosti za mlade i istaknuta je potreba za većim brojem stručnih mladih ljudi, što bi u svakom slučaju trebao biti jedan od najvažnijih prioriteta za zaustavljanje odlaska mladih, sposobnih i obrazovanih, ali ostaje činjenica da načini kao ni metode njihovog zadržavanja u općini Tomislavgrad nisu definirani.

1.2. Problemi mladih

1.2.1..Nedovoljno poznavanje potreba tržišta rada

Mladi nisu dovoljno upoznati s informacijama o potrebama tržišta rada (koja zanimanja se traže, a koja su višak) te odabiru zanimanja, škole i studije bez razmišljanja i prethodnog ispitivanja potreba tržišta rada pa odabiru sufcitarna zanimanja koja im ne mogu osigurati zapošljavanje.

1.2.2. Neinformiranost

Mladi nisu informirani o aktivnom pronalaženju posla, ne koriste info portale i ne znaju na pravi način prezentirati poslodavcu svoja znanja, vještine i sposobnosti, kao ni napisati adekvantan i potpuno istinit životopis. Istina, ne postoje ustanove niti organizacije koje nude ovakav oblik neformalne edukacije.

1.2.3. Nedovoljna edukacija

Mladi su neadekvantno tehnološkom napretku vremena u kojem žive educirani s modernim načinima i uvjetima rada (rad na računalu, internet, strani jezici) koji zahtjevaju certifikate kao dokaze o poznavanju istih.

1.2.4. Nepovjerenje

Mladi ne poznaju legalne zakonske procedure, kao ni prednosti pri zapošljavanju i prikupljanju dokumenata koji se traže, te vrlo često se ne prijavljuju na radna mjesta za koja imaju potrebne kvalifikacije.

1.2.5. Nepoznavanje poduzetničkih prednosti i mogućnosti edukacije

Mladi nisu poduzetnički educirani i ne poznaju mogućnosti poduzetništva i pokretanja vlastitog posla. Ne znaju kako od svoje ideje napraviti poslovni plan i pokrenuti vlastiti posao, isto kao što ne znaju dovoljno o poticajima i mogućnostima koje im se daju kao mladim poslovnim ljudima.

1.2.6. Nemobilnost

Mladi nerado odlaze iz svoje općine u neku drugu općinu zbog osjećaja sigurnosti roditeljskog doma i dodatnih troškova koje bi zbog samostalnog življenja u drugom gradu proizašli i povećali njihova izdavanja koja uglavnom vide kao ravnotežu ugodnijem životu.

1.2.7. Nepoznavanje prednosti volonterskog rada

Mladi ne poznaju stjecanje dodatnih sposobnosti, vještina i znanja kroz volonterski rad.

1.4. Plan djelovanja

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi u KM
<p>Nedovoljno poznavanje tržišta rada Mladi nisu dovoljno upoznati s informacijama o potrebama tržišta rada (koja zanimanja se traže, a koja su višak) te odabiru zanimanje, škole i studuje bez razmišljanja i prethodnog ispitivanja potreba tržišta rada te odabiru suficitarne zanimanja koja im ne mogu osigurati zapošljavanje.</p>	<p>Svi učenici 8-ih razreda OŠ-a i srednjih škola, koje im nakon završavanja četvrtih razreda omogućavaju studiranje IMAJU TOČNE PODATKE O POTREBAMA TRŽIŠTA RADA u općini i zanimanjima koja će im osigurati posao.</p>	<p>- dostaviti osnovnim i srednjim školama pisane informacije koja zanimanja su tražena, koja nisu i koji broj od njih čeka na posao. - u lokalnoj zajednici sprovesti analizu o tome koja zanimanja će dugoročno biti na popisu traženih, a koja se sada niti dugoročno neće tražiti.</p>	<p>siječanj- travanj 2013. 2014. 2015. Jedanput godišnje u kontinuitetu za 2013, 2014 i 2015 godinu.</p>	<p>Zavod za zapošljavanje, osnovne i srednje škole POVJERENSTVO ZA ŠPORT I MLADE OPĆINSKOG VIJEĆA</p>	<p>2013: 900 2014: 900 2015: 900</p>

Neinformiranost Mladi nisu informirani o aktivnom pronalasku posla, ne koriste info portale i ne znaju na pravi način prezentirati poslodavcu svoja znanja, vještine i sposobnosti kao ni napisati adekvantan i potpuno istinit životopis (CV). Istina, ne postoje ustanove niti organizacije koje nude ovakav vid neformalne edukacije.	Jedna trećina mladih koji se nalaze na tržištu rada je prošla seminare o načinu i metodama zapošljavanja, pisanja životopisa, kao i načinima upoznavanja poslodavca o svojim znanjima vještinama i sposobnostima.	- organizirati i provesti obuku o načinu i metodi aktivnog traženja posla (korištenja WEB portala) o pisanju životopisa (CV) i prijavnog pisma, kao i načina predstavljanja na intervjuima.	Srpanj 2013. Srpanj 2014. Srpanj 2015.	Zavod za zapošljavanje Vijeće mladih općine Tomislavgrad Udruga mladih Referent za mlade	2013: 900 2014: 900 2015: 900
		- kreirati i plasirati vodič o načinima i metodama aktivnog traženja posla.	Studeni 2013. Studeni 2014. Studeni 2015.	Udruga mladih, Vijeća učenika Povjerenstvo za šport i mlade Referent za mlade	2013: 200 2014: 200 2015: 200

Nedovoljna edukacija Mladi su neadekvatno, tehnološkom napretku vremena u kojem žive, educirani o modernim načinima i uvjetima rada (rad na računalu, internet, strani jezici) koji zahtjevaju certifikate kao dokaze o poznavanju istih.	-15% nezaposlenih mladih ljudi je prošlo tečaj iz engleskog, njemačkog ili drugog stranog jezika, kao i rada na računalu.	- organizirati tečajeve stranih jezika i rada na računalu.	Svibanj 2013. Svibanj 2014. Svibanj 2015.	Zavod za zapošljavanje,	2013: 900 2014: 900 2015: 900
	-Mladi su upoznati sa načinom stjecanja neformalnog obrazovanja.	- Kreirati program obuke: certificiranja neformalnog obrazovanja.	2013.	Povjerenstvo za šport i mlade Udruga mladih, Vijeće mladih općine Tomislavgrad	0

<p>Nepovjerenje Mladi ne poznaju legalne zakonske procedure kao ni prednosti pri zapošljavanju i prikupljanju dokumenata koji se traže, te vrlo često se ne prijavljuju na radna mjesta za koja imaju potrebne kvalifikacije.</p>	<p>Mladi su stekli znanja iz ZAKONA I PRAVA pri zapošljavanju, kao i saznanja da poslodavac mora ispoštovati sve zakonske procedure, u protivnom će se usprotiviti na zakonom propisan način jer u njega dovoljno vjeruju.</p>	<p>- organizirati predavanja i okrugle stolove na temu: „Zakonski okvir pri zasnivanju radnog odnosa“.</p>	<p>Rujan 2013. 2014. 2015.</p>	<p>Zavod za zapošljavanje Vijeće mladih Udruge mladih Povjerenstvo za sport i mlade</p>	<p>0</p>
---	--	--	---	--	----------

<p>Nepoznavanje poduzetničkih prednosti i mogućnosti edukacije Mladi nisu poduzetnički educirani i ne poznaju mogućnosti poduzetništva i pokretanja vlastitog posla. Ne znaju kako od svoje ideje napraviti poslovni plan i pokrenuti vlastiti posao, isto kao što dovoljno ne znaju o poticajima i mogućnostima koje im se daju kao mladim poslovnim ljudima.</p>	<p>Mladim do 30 godina, koji prvi put započinju mali proizvodni (posebno iz područja starih zanata) posao, za prvu godinu rada uvedene su porezne olakšice u iznosu od 10%.</p>	<p>- organizirati edukaciju za mlade iz poduzetništva i izrade POSLOVNOG PLANA.</p> <p>- poticati na nivou općine uvođenje Poreznih olakšica za pokretanje malog posla mladih do 30 g.</p>	<p>lipanj – rujan 2013. 2014. 2015.</p> <p>U kontinuitetu sve tri godine: 2013. 2014. i 2015. g.</p>	<p>Zavod za zapošljavanje Educirani predavači sa iskustvom u edukaciji mladih za pokretanje vlastitog posla i izrade poslovnog plana.</p> <p>Povjerenstvo za šport i mlade Referent za mlade</p>	<p>2013: 1.000 2014: 1.000 2015: 1.000</p> <p>0</p>
--	---	--	---	--	---

<p>Nemobilnost Mladi nerado odlaze iz svoje općine u neku drugu općinu ili Republiku Hrvatsku zbog osjećaja sigurnosti roditeljskog doma i dodatnih troškova koje bi zbog samostalnog življenja u drugom gradu proizašli i povećali njihova izdavanja koja uglavnom vide kao ravnotežu ugodnijem životu.</p>	<p>15% nezaposlenih mladih odlučilo promijeniti mjesto boravka radi zapošljavanja.</p>	<p>-Educirati mlade putem tribina, susreta s mladima koji žive i rade u drugim općinama i županijama, kao i R. Hrvatskoj. -Upoznati mlade s potrebama, drugih gradova i županija, s deficitarnim strukama, cijenama stanovanja kao i prosječnim životnim troškovima u tim gradovima. -Uputiti mlade za prijavljivanje i slanje životopisa na portale koji nude posao.</p>	<p>Travanj 2013. Travanj 2014. Travanj 2015.</p>	<p>Povjerenstvo za šport i mlade Zavod za zapošljavanje Vijeće mladih Udruge mladih Referent za mlade</p>	<p>0</p>
--	--	---	--	---	----------

<p>Nepoznavanje prednosti volonterskog rada Mladi ne poznaju stjecanje dodatnih sposobnosti, vještina i znanja kroz volonterski rad.</p>	<p>Volonterizam je priznat oblik društvenog angažiranja i očituje se; svake godine u tijelima uprave po 12 mjeseci volontira četrdesetoro mladih.</p>	<p>-Uvesti mehanizme (pogodnosti i prednosti) za mlade koji se aktivno i volonterski uključuju u zajednicu -tiskati (sufinancirati) informativni bilten mladih za promociju volonterskog rada.</p>	<p>Lipanj, srpanj, kolovoz 2013. 2014. 2015.</p>	<p>Zavod za zapošljavanje Povjerenstvo za šport i mlade Referent za mlade</p>	<p>2013: 100 2014: 100 2015: 100</p>
---	---	--	--	---	--

Troškovi po godinama:

Godina	Iznos	
2013.	4000	KM
2014.	4000	KM
2015.	4000	KM
ukupno:	12000	KM

2. PODRUČJE: ZDRAVLJE MLADIH I KULTURA ŽIVLJENJA

2.1. ZDRAVLJE

2.1. 2. Analiza stanja

Zdravstveno stanje mlade populacije u općini Tomislavgrad, općenito ocjenjivano ovisi uvelike o stilu života i načinu ponašanja.

Potvrdu iznesene teze možemo pronaći između ostalog i u ponašanju mladih gdje se poremećaji u ponašanju i bolesti mladih javljaju kao izravna posljedica rizičnih ponašanja i smanjene brige o zdravstvenom osobnom statusu mladih: nekontrolirano – prekomjerno konzumiranje alkohola, pušenje duhana, konzumacija psihoaktivnih tvari, prerano stupanje u intimne odnose, neadekvatna – neudobna odjeća, nepravilna ishrana, neadekvatna tjelesna aktivnost, kooptiranje mladih u ovakve redove kroz prisilu, ucjenu, zlostavljanje.

Ovo često ima za posljedicu ugrožavanje čitave neposredne sredine u povećavanju broja ovisnosti, spolno prenosivih bolesti, narušavanje društvenih pravila kao i autoriteta obitelji i odgojnih institucija.

Anketa o ovisnosti koju je provelo Vijeće mladih pokazala je poražavajuće ponašanje mladih.

Ako naša sredina ovakvo ponašanje tolerira, nepoduzima preventivne mjere, ne surađuje sa mladima, izravno sudjeluje u stvaranju ovakvog modela ponašanja mladih. Nesuzbijanjem neprihvatljivog ponašanja, preuzimamo odgovornost temeljem koje postajemo sudionici u stvaranju pogrešnih navika i običaja, pomagači pogrešnog modela ili kulta ponašanja za trenutno vrijeme kao i krivci za buduće generacije «bolesnog» življenja.

Ovakvo življenje mladih dovodi do niza psihosocijalnih problema.

Kroz izvješća nadležnih tijela: sudstva, tužiteljstva, centra za socijalnu skrb, odgojno - obrazovnih institucija, nevladinih udruga, udruga mladih, iskustva, imamo sve više podataka o neprilagođenom ponašanju mladih: teškoće obavljanja svojih obaveza, napuštanje nastave, kuće, skitanje, uživanje u slobodnom ponašanju prema suprotnom spolu. Kršenje zakonskih regulativa: tučnjave, pljačke, negativni sudionici u prometu. Psihosomatske reakcije: Neprihvatanje svog izgleda, njegovo funkcioniranje, različiti oblici raspoloženja. Teškoće na emotivnom planu: neadekvatno - nezrelo ponašanje prema svom statusu i kronološkoj dobi, nekritično emocionalno vezivanje za rizično društvo, razne sekte itd. Ovo je često posljedica nepripremljenosti mladih u odrastanju, nebrige o njihovom fizičkom i mentalnom zdravlju, kako u obitelji, tako i u odgojno-obrazovnim institucijama, smanjenog angažmana i nezainteresiranosti mladih, nedostatka dugoročnog plana u prevenciji o trenutnom stanju i budućnosti svega navedenog.

Sve ovo ne može se sagledavati bez uzimanja značaja promjene načina života koje nam nameću standardi kroz tempo življenja, rada, tehnologije, slobodnog vremena.

Samo jaka prevencija, jake zdravstveno-odgojne mjere uz angažman cjelokupne društvene zajednice, uz nezanemarivu dosadašnju željenu uključenost mladih mogu pozitivno utjecati na suzbijanje i smanjenje problema vezanih za zdravlje mladih.

2.2. KULTURA ŽIVLJENJA

2.2.1. Analiza stanja

Kultura življenja mladih jedan je od temeljnih elemenata identiteta mladih u općini Tomislavgrad i važno područje njihove komunikacije, afirmacije i stila življenja.

Kroz kulturu življenja mladi su često u prilici samokritički preispitivati tradicionalne kulturne obrasce i naslijeđe kao dio svog identiteta, te stvarati nove modele i kreiranje prostora za trenutne svoje interese bez procjene o dobitku takvog življenja. Često pod kulturom življenja mladi podrazumijevaju alternativno i izvaninstitucionalno kulturno stvaralaštvo mladih, međutim tu zanemaruju i značajne oblike institucionalnog kulturnoga i umjetničkog stvaranja kroz koje se nastoji afirmirati veći broj mladih kako iz gradske tako i ruralne sredine.

Ne može se zanemariti činjenica da je općina Tomislavgrad u poslijeratnom periodu omogućila pristojne resurse u oblasti kulture sukladno mogućnostima i nadležnostima Općine. Međutim, bez dugoročnih planova, organizirane brige, edukacije mladih o značaju naslijeđenog, stvorenog, permanentnog praćenja življenja sa umijećem; mladi će se osjećati zanemareni, potisnuti iz značaja i odgovornosti prema naslijeđu, sebi i budućnosti kulture življenja.

Bez ovakvog odnosa mladi će uvijek zamjerati zajednici kako ne nailaze na razumijevanje, podršku političkih struktura, financiranje, prostor, povjerenje zajednice. Ovo će im biti često opravdanje za njihove neuspjehe i pasivnost.

Mnogi pokušaji u samoorganiziranju mladih propadaju upravo zbog slabe podrške lokalne zajednice i političkih struktura.

2.3. Problemi mladih

Problemi i potrebe mladih dobijeni istraživanjem, kao i uvažavanjem analize i mišljenja stručnih osoba iz ovih oblasti, a zbog dosadašnjeg zanemarivanja zdravlja mladih trebaju se usredotočiti na sljedeće:

2.3.1. Poremećeno ponašanje mladih zbog nekontroliranog konzumiranja: alkohola, cigareta i psihoaktivnih tvari.

2.3.2. Psihosocijalni problemi mladih prouzrokovani prisilom, tučnjavom, ucjenom, zlostavljanjem, narušavanjem društvenih pravila i autoriteta odgojnih institucija, su u porastu.

2.3.3. Mladi su psiho - fizički nepripremljeni za odrastanje.

2.3.4. Mladi nemaju adekvatan odnos prema svome zdravlju, sebi i drugima, kulturnom naslijeđu i prirodi.

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi
Poremećeno ponašanje mladih zbog nekontroliranog konzumiranja alkohola, cigareta i psiho aktivnih tvari.	Podizanje svijesti kod mladih o posljedicama nekontroliranog konzumiranja alkohola, cigareta i psiho - aktivnih tvari. Broj mladih koji konzumiraju opojna sredstva je smanjen na minimum.	Organizirati predavanja i okrugle stolove na temu prevencije bolesti ovisnosti - educirati mlade putem medija i tiskanih materijala - organizirati ulične kampanje i akcije	veljača / ožujak 2013, 2014, 2015. Kontinuirano tijekom sve tri godine	Dom zdravlja, Centar za socijalni rad, škole, nevladine organizacije, udruge mladih	2013: 1500 2014: 1200 2015: 1500
Psihosocijalni problemi mladih prouzrokovani prisilom, tučnjavom, ucjenom, zlostavljanjem, narušavanjem društvenih pravila i autoriteta odgojnih institucija su u porastu.	Mladi (i njihovi roditelji i učitelji) žive u „zdravijoj“ sredini. Društveno neprihvatljiva ponašanja su rijetkost, a ne pravilo.	- organizirati edukaciju o pravima mladih i djece, roditelja i pedagoga - pokrenuti i podržati rad savjetodavnog multidisciplinarnog tima (po potrebi pokrenuti mobilni tim za rad na terenu u udaljenim mjesnim zajednicama).	svibanj / lipanj 2013, 2014, 2015, jesen 2013, rujan - prosinac 2014, 2015.	Ministarstvo unutarnjih poslova, Općina, Centar za Socijalnu skrb, udruge mladih, škole, Vijeća učenika i roditelja, stručnjaci iz pojedinih oblasti	2013: 300 2014: 2000 2015: 2000

Mladi su psiho - fizički nepripremljeni za odrastanje.	Zdravi i odgovorni mladi ljudi postaju pouzdani nositelji razvoja lokalne zajednice u svim sferama življenja.	- osmisliti i distribuirati brošure - organizirati edukaciju, npr. razvojne faze: pubertet, adolescencija	svibanj 2013, svibanj. 2014, svibanj 2015, listopad 2013, 2014, 2015	Škole, Dom zdravlja, nevladine organizacije, Općina, udruge mladih, stručnjaci iz pojedinih oblasti	2013: 700 2014: 700 2015: 700
Mladi nemaju adekvatan odnos prema svome zdravlju, sebi i drugima, kulturnom naslijeđu i prirodi.	Zdravi i zadovoljni mladi imaju izgrađen pozitivan stav prema sebi, drugima i okolini.	- osmisliti i pokrenuti redovne radio emisije na lokalnom radiju o temama iz kulture življenja - organizirati redovnu edukaciju, praćenu adekvatnim akcijama s ciljem jačanja veze između očuvanja zdravlja i okoliša.	Po potrebi, kontinuiranim tijekom sve tri godine.	Općina, Kulturno informativni centar, udruge mladih i ekološke organizacije i stručnjaci iz pojedinih oblasti, škole.	2013: 700 2014: 700 2015: 700

Troškovi po godinama:

Godina	Iznos	
2013.	3200	KM
2014.	4600	KM
2015.	4900	KM
Ukupno:	12700	KM

3. PODRUČJE: KVALITETNO SLOBODNO VRIJEME MLADIH

3.1.

Slobodno vrijeme mladih prilično je neorganizirano područje na kojeg, izvan slobodnih školskih aktivnosti ostale službene institucije imaju veoma malo utjecaja.

Ako se izuzmu pokušaji ili projekti nevladinih organizacija, rad vjerskih zajednica, ostalo je prepušteno izboru samih mladih, a on uglavnom završava u ponudi ugostiteljskih objekata. Kada mladi sami iniciraju, oblikuju i počnu provoditi programe osmišljavanja slobodnog vremena, nije rijetko da takve inicijative zastanu ili propadnu zbog prostornih uvjeta za rad, troškova i ugase se uprkos početnom entuzijazmu (dramske grupe i sl.).

Drugi, mogući put realizaciji ovakvih ideja je njihova komercijalizacija, profesionalizam (naročito u športu) kada ti sadržaji postaju nedostupni širem krugu korisnika.

Svi oblici slobodnih aktivnosti u školama i športske aktivnosti najčešće se odvijaju u sekcijama, ali mnoge škole nemaju odgovarajuće športske terene (dvoranu, vanjske terene) ili nemaju potreban standard opremanja ili održavanja. Aktivnosti športskih klubova i športske manifestacije odvijaju se kroz djelovanje športskih klubova, prije svega nogometnog. Osim kroz rad športskih klubova održavaju se i tradicionalne športske manifestacije iz tzv. školskog športa: malonogometni turniri, na kojima najvećim dijelom sudjeluju mladi. Trenutno najveći broj mladih na području naše općine u slobodno vrijeme bavi se športom kroz angažiranje u raznim športskim klubovima, školama i podmlacima športskih klubova i sl.

Mladima su na izboru 4 nogometna kluba sa sekcijama mladih i jednom školom nogometa, dva taekwondo kluba, jedan košarkaški, rukometni, šahovski, skijaški, stolnoteniski, atletski, jedan ženski košarkaški i jedan ženski rukometni klub. Prema rezultatima provedenog istraživanja kako mladi provode slobodno vrijeme, svega 11 % ih je odgovorilo da se aktivno bavi nekim sportom. Razlog za ovakvu malu populaciju mladih koja se bavi sportom treba tražiti i u ponudi mogućnosti za bavljenje sportovima. Tako su djevojkama npr. na izboru samo košarkaški, rukometni, taekwondo klub i nekoliko kombiniranih klubova.

Sportski tereni koji se grade ili saniraju u mjesnim zajednicama ili kao školska igrališta uglavnom su pogodni za nogomet, rukomet ili košarku, dok ne postoje teniski tereni i teren za atletiku. Izgradnjom ovakvih terena omogućio bi se veći izbor sportskih sadržaja i za djevojčice.

U okviru tradicionalnih općinskih kulturnih manifestacija održavaju se i sadržaji namijenjeni učenicima i mladima. Tako se u okviru škole održavaju različita natjecanja iz pojedinih predmeta u školi redovno.

Bogato kulturno-povijesno nasljeđe Tomislavgrada nudi mogućnost mladima za detaljnije upoznavanje s više činjenica o Tomislavgradu i njegovoj prošlosti i kulturi, koje se kroz obrazovni sistem ne obuhvaćaju. U oblasti kulturnih aktivnosti mladih već su tradicionalne postale smotra folkloru u sklopu „Dana Nikole Tavelića“, smotra folkloru u organizaciji, HKUD-a "Fra Mijo Čujić" Bukovica, HKUD-a „Fra Jozo Križić“ Roško Polje i HKUD-a „Sitan tanac“ Šujica. Često su inicirane i realizirane aktivnosti mažoretkinja sa zapaženim rezultatima u zemlji i inozemstvu, sekcija mladih (kao što je dramska sekcija), ali i rad sekcija mladih u sklopu Udruge građana "Dobri ljudi“, organiziranjem raznih manifestacija.

Također, u kulturnim i zabavnim sadržajima redovni su sadržaji namijenjeni mladima, od cjelovečernjih koncerata i tradicionalnih manifestacija, kao što je "Prvi glas Duvna". Za održavanje ovakvih i sličnih manifestacija, kazališnih predstava i koncerata mogućnosti su vrlo ograničene zbog loših uvjeta kino dvorane ili nepostojanja druge multifunkcionalne dvorane za ovakve sadržaje. Zbog nemogućnosti osiguranja dvorane ili uvjetne prostorije za rad, već nekoliko godina se bezuspješno pokušava pokrenuti rad plesne škole, limene glazbe, likovne sekcije i drugih sekcija pri kulturnoumjetničkim društvima, jer problem osiguranja i optimalnog zagrijavanja prostora za rad onemogućava opstajanje ovih sekcija u zimskom periodu kad bi njihov rad bio intenzivniji.

3.2. Problemi mladih

3.2.1. Nedostatak športskih dvorana za realizaciju svih športskih aktivnosti u optimalnim terminima za treninge.

3.2.2. Nedostatak prostora / dvorana za probe kulturnoumjetničkih društava i njihovih sekcija, mažoretkinja, rad dramske sekcije i kreativne radionice.

3.2.3. Mladi imaju ideje za realizaciju kratkih kreativnih i zabavnih sadržaja, ali im nedostaju sredstva za njihovu realizaciju.

3.2.4. Mladi nisu dovoljno upoznati o kulturno-povijesnom nasljeđu Tomislavgrada.

3.2.5. Uređenje kino dvorane za prikazivanje filmova i drugih projekcija, gostovanje kazališnih predstava, održavanje koncerata.

Plan djelovanja

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne Osobe/institucije	Troškovi u KM
Nedostatak športskih dvorana za realizaciju svih športskih aktivnosti u optimalnim terminima za treninge.	1.Svi športski klubovi imaju osigurane termine za treninge u športskoj dvorani i područnim školskim športskim dvoranama. 2. Športski klubovi imaju prioritet u osiguranju termina za treninge u odnosu na ekipe rekreativaca.	Koordinacija svih športskih klubova koji treninge obavljaju u športskim dvoranama, kako bi se osigurali optimalni termini za treninge, rukovodeći se uzrastom timova.	Svakog svibnja 2013.-2015.	Općinski načelnik, športska društva, srednje škole i osnovna škola	--

<p>Nedostatak prostora / dvorana za probe kulturnoumjetničkih društava i njihovih sekcija, mažoretkinja, rad dramske sekcije i kreativne radionice.</p>	<p>Mladima je osiguran prostor za folklorne i plesne probe, održavanje rada sekcija i kreativnih radionica.</p>	<p>Izgradnja centra za mlade s optimalnim kapacitetima i višenamjenskim dvoranama za realizaciju kulturnih i kreativnih sadržaja mladih</p>	<p>2013. – 2015.</p>	<p>Općina Tomislavgrad, udruge mladih, Vijeće mladih,</p>	<p>Kroz realizaciju projekata iz Mape razvoja općine Tomislavgrad</p>
<p>Mladi imaju ideje za realizaciju kratkih kreativnih i zabavnih sadržaja, ali im nedostaju sredstva za njihovu realizaciju.</p>	<p>Mladi, neformalne grupe, organizacije iz gradskih i ruralnih sredina su osmislili i proveli kulturne i zabavne programe koje su sami realizirali i prezentirali zajednici</p>	<p>Osiguranjem grant sredstava za mini projekte mladih podržati rad dramskih, glazbenih, strip, dizajnerskih, likovnih sekcija i sl. koje će imati javnu prezentaciju za druge mlade putem izložbi, nastupa.</p>	<p>2013. 2014. 2015.</p>	<p>Kulturno informativni centar, Gradska knjižnica, Vijeće mladih, udruge mladih, škole</p>	<p>2013. 4000,00 2014. 4000,00 2015. 4000,00</p>

<p>Mladi nisu dovoljno upoznati o kulturno - povijesnom nasljeđu Tomislavgrada</p>	<p>Informirani i obučeni mladi o kulturno-povijesnoj baštini obavljaju poslove turističkih vodiča za mlade.</p>	<p>Kreirati i provesti obuku zainteresiranih mladih za upoznavanje kulturno-povijesnog nasljeđa Tomislavgrada koji će kroz mladenačko obrazovanje prenijeti znanje na druge mlade.</p>	<p>2013.</p>	<p>Služba za društvene djelatnosti, Kulturno informativni centar, Gradska knjižnica, Vijeće mladih, nevladine organizacije</p>	<p>2013. 1000.oo</p>
<p>Uređenje kino dvorane za prikazivanje filmova, drugih projekcija, gostovanje kazališnih predstava, održavanje koncerata.</p>	<p>Značajno se povećao broj mladih koji posjećuju kino i druge predstave i projekcije, odlaze na koncerte. Školski Festival stvaralaštva i učenici glazbene škole imaju uvjete za održavanje koncerata i predstavljanje svih oblika kulturnog stvaralaštva.</p>	<p>Rekonstrukcija postojeće kino dvorane, osiguranje pratećih prostorija, ulaza.</p>	<p>2013. 2014.</p>	<p>Općina Tomislavgrad, Kulturno informativni centar</p>	<p>Kroz realizaciju općinskog Plana kapitalnih investicija</p>

Troškovi po godinama:

Godina	Iznos	
2013.	5000,00	KM
2014.	4000,00	KM
2015.	4000,00	KM
Ukupno	13000,00	KM

4. PODRUČJE: NEFORMALNO OBRAZOVANJE, SUDJELOVANJE MLADIH U DRUŠTVU I INFORMIRANJE

4.1. NEFORMALNO OBRAZOVANJE

4.1.1. Analiza stanja

Pored formalnog obrazovanja tj. školskog (službeni sustav obrazovanja kroz osnovno, srednje i visoko obrazovanje), veliki značaj u životu mladih ljudi treba imati i neformalno obrazovanje koje je zamišljeno kao dopuna formalnom i neophodno je kako bi postigli željene rezultate. Neformalno obrazovanje je organizirana obrazovna aktivnost izvan uspostavljenih formalnih sustava koje treba služiti određenim grupama sudionika u procesu s točno definiranim obrazovnim ciljevima. Stoga vitalni značaj neformalnog obrazovanja je učiti mlade samostalnosti i jačanju vrijednosnih sustava.

Neformalno obrazovanje uglavnom se provodi kroz interaktivne radionice, seminare, treninge sa različitim metodologijom, uz korištenje praktičnog rada, vježbi, timskih projekata, istraživačkih radova, simulacija, oglednih slučajeva i sl. Teme kao što su ravnopravnost spolova, seksualno i reproduktivno zdravlje, rješavanje konflikta, ljudska prava, nenasilna komunikacija itd. su teme koje nisu dovoljno ili nisu nikako nazočne u nastavnim planovima i programima, a neformalno obrazovanje ih pokriva i obrađuje. Temeljni rizik je u tome jeli kvalitet nekog programa neformalnog obrazovanja adekvatan? Budući da u BiH ne postoji institucija koja vrši ovjeru valjanosti određenih programa i trenera trebale bi općine tražiti na uvid programe takvog obrazovanja kao i podatke o edukatorima tj. njihovo obrazovanje i dosadašnja iskustva. Rezultati istraživanja koje je provelo Vijeće mladih općine Tomislavgrad na području općine, pokazuju da je veoma mali broj mladih koji pohađaju neformalne edukacije. Ipak zanimanje postoji. Većina edukativnih radionica se ne odvija na području općine Tomislavgrad, tako da mladi moraju da putuju do određenih odredišta gdje se održavaju radionice i da troše svoje vrijeme i novac na putovanja i smještaje. Također radionice koje se odvijaju na području općine Tomislavgrad nedovoljno su kvalitetne i njihova vrijednost nije priznata u široj javnosti kao i sama ponuda istih je nedovoljna.

Na području općine Tomislavgrad trenutno djeluje nekoliko udruga mladih, pa i Vijeće mladih koji organiziraju pohađanje neformalne edukacije najčešće u drugim većim sredinama. To naravno nije dovoljno da bi se zadovoljila potreba mladih ljudi na području općine Tomislavgrad za neformalnom edukacijom. Iz svega navedenog proizlazi zaključak kako mali postotak ispitanika polazi kvalitetnu neformalnu edukaciju, te da bi općina trebala da kreirati programe razvoja neformalnog obrazovanja u suradnji s nevladinim organizacijama i stručnjacima po tom pitanju pružajući im financijsku i drugu potrebnu pomoć.

4.1.2. Problemi mladih

4.1.2.1. U općini Tomislavgrad ne postoji centar za mlade u kojem bi se mladi mogli okupljati i kako kreativno tako i organizirano provoditi slobodno vrijeme i neformalno se educirati.

4.1.2.2. Ponuda neformalnog obrazovanja za mlade u općini Tomislavgrad je veoma loša.

4.1.2.3. Nedovoljan broj educiranih trenera i ograničena materijalna sredstva otežavaju realizaciju neformalne edukacije.

4.2 SUDJELOVANJE MLADIH U DRUŠTVU (RAZVOJ LOKALNE ZAJEDNICE)

4.2.1. Analiza stanja

Mladi u BiH (to su osobe od 15 do 30 godina) čine skoro četvrtinu populacije. Najizravniji način utjecaja mladih na razvoj lokalne zajednice je sudjelovanje u vlasti i odlučivanju tj. tipična politička participacija. No, nemoguće je očekivati od mladih da budu ravnopravni sa političarima zbog niza razloga kao što je stupanj edukacije, način komunikacije i shvaćanja političkih procesa, političkog sustava, birokratskih procedura i sl. Zbog toga Europska unija nalaže postojanje posebnih kanala, modela i tijela za sudjelovanje mladih. Jedan od mogućih modela je Vijeće mladih. Umrežavanjem udruga mladih utemeljuje se Vijeće mladih koje predstavlja krovnu udruhu mladih općine. Cilj takvog udruživanja je da Vijeće mladih bude jezgra provođenja interesa mladih u jednoj lokalnoj zajednici, tj prostor gdje će mladi moći naći zajedničke interese koje će onda kroz pojedine kanale poslati prema lokalnim vlastima. U isto vrijeme lokalne vlasti imaju jasno definiranog partnera unutar lokalne politike za mlade. Temeljna jedinica za aktivizam mladih i njihov angažman u društvu najčešće se u BiH naziva udrugom mladih. Osim udruga mladih postoje i drugi oblici uključivanja mladih kao što su okrugli stolovi, tribine, konzultacije, radionice i sl. Podaci do kojih dolazimo iz istraživanja koje je provelo Vijeće mladih općine Tomislavgrad na području općine nisu optimistični. Naime, 41 % ispitanika smatra da su mladi i njihove inicijative malo podržane od strane lokalne vlasti.

Mladi su u Tomislavgradu nedovoljno zastupljeni u političkom životu. Stupanj uključenosti mladih u političkom odlučivanju, ali i drugim odlučivanjima onemogućuje im kreiranje njihove budućnost. Postoji Povjerenstvo za šport i mlade, koje postoji duže vrijeme, ali se rijetko sastaje i uglavnom rješava problematiku sporta. Vijeće mladih općine Tomislavgrad je prvo Vijeće mladih u FBiH koje je imenovalo svoje predstavnike u Povjerenstvo za sport i mlade pri Općinskom vijeću. Uključivanje predstavnika Vijeća mladih u ovo tijelo trebalo bi pridonijeti boljem radu Povjerenstva. Mladima treba dopustiti sudjelovanje u političkom životu, radu škola, mjesnih zajednica, udruga zbog stjecanja iskustva i povjerenja koje im je potrebno da bi u društvenom životu učinili korak naprijed. Tako je jedino moguće da mladi daju svoj doprinos stvaranju demokratskog i civilnog društva.

4.2.2. Problemi mladih

4.2.2.1.. Nedostatak struktura za sudjelovanje mladih u društvu kao tijelo koje će zastupati jedinstvene interese mladih kako u gradu, tako i na selu.

4.2.2.2. Mala stavka u proračunu za mlade otežava rad udruga mladih.

4.3. INFORMIRANJE

4.3.1. Analiza stanja

Mogućnost pravovremenog dobivanja, analize i korištenja informacija je u današnje vrijeme vrlo važna za mlade. Zahvaljujući informacijama pojedinac ili organizacija može postići veoma dobre rezultate u svom radu i tako proširiti mogućnosti dostupne mladim ljudima. Pojam „informiranje mladih na lokalnom nivou“ označava da lokalne vlasti informiraju redovno mlade ljude o svim temama koje su za njih interesantne. Danas je to moguće uraditi na različite načine. Problem se javlja kada su mladi nedovoljno i neblagovremeno informirani o događanjima koja su veoma bitni za njih. Najveći problem, kada je u pitanju informiranje predstavlja nedovoljna umreženost i povezanost mladih. Ona se očitava u tome što informacije, koje bi trebale biti dostupne svima, ostaju zatvorene u uskom krugu njihovih korisnika, odnosno onih koji su aktivni na nekim poljima. Iako se svi vidovi organiziranja mladih zasnivaju na dobronamjernim razlozima i želji za omasovljenjem, vrlo brzo dolazi do problema slabog protoka informacija. Jedan od razloga leži i u samim mladima, jer vrlo često i ne pokazuju nikakav interes za dobijanje informacija.

Vidljivo je da problem neinformiranosti mladih na području općine Tomislavgrad rangiran na vrlo visokom mjestu, što je očit podatak za poduzimanje određenih koraka kako bi se riješio ovaj problem. Problem neinformiranosti je teško riješiti odmah i općina bi trebala stalno raditi na informiranju mladih, iako je poduzela određene korake kao što je informiranje putem oglasnih ploča, zatim preko web stranica, letaka, radio emisija itd. U planu je izrada web portala Vijeća mladih. Također imamo lokalne dopisnike tiskanih medija kao i JP Radio Tomislavgrad koji surađuje s mladima, ali ipak ta suradnja nije dovoljna. Preduvjeti dobre suradnje mladih i lokalne vlasti je uspostava protoka informacija i dijalog između mladih i lokalne vlasti.

4.3.2. Problemi mladih

4.3.2.1. Mladi nemaju dobar pristup informacijama o mogućnostima njihovog sudjelovanja u društvu i neformalnom obrazovanju.

4.3.2.1. Prilikom odabira daljnjeg školovanja (srednja škola, studij) mladi nemaju dovoljno informacija o mogućem izboru budućeg zanimanja.

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne Osobe / institucije	Troškovi u KM
U općini Tomislavgrad ne postoji centar za mlade u kojem bi se mladi mogli okupljati i kako kreativno tako i organizirano provoditi slobodno vrijeme i neformalno se educirati.	Osiguran i adekvatno opremljen prostor za mlade u kojem će svi mladi općine Tomislavgrad imati priliku za kreativno izražavanje i educiranje.	- pokrenuti inicijativu za osiguranje prostora za mlade	2013. pa do konačnog rješenja problema	Općinsko vijeće Tomislavgrad Povjerenstvo za šport i mlade, Vijeće mladih i udruge mladih	--
Ponuda neformalnog obrazovanja za mlade u općini Tomislavgrad je veoma loša.	Mladi (10 %) su obučeni o temama o građanskom društvu, nevladinom sektoru, volonterizmu, o radu s mladima itd. Obučeni mladi se angažiraju i pokreću vlastite inicijative.	Organizirati jednogodišnju obuku za predstavnike udruga mladih. Organizirati radionice / seminare na teme za koje mladi iskazuju zanimanje.	2013. 2014. 2015. Kontinuirano sve tri godine, po potrebi	Vijeće mladih, udruge mladih Referent za mlade, Mjesne zajednice	2013.: 1500 2014.: 1000 2015.: 800

<p>Nedovoljan broj educiranih trenera otežava realizaciju neformalne edukacije.</p>	<p>Aktivnim mladima je omogućena dodatna edukacija, čime im se otvara i mogućnost honorarnog zapošljavanja (kao treneri).</p>	<p>Neformalno obrazovanje mladih Organizirati obuku mladih za „Trening za trenere“. Izraditi program neformalnog obrazovanja za mlade.</p>	<p>2013. 2014. 2015.</p>	<p>Vijeće mladih, udruge mladih i druge specijalizirane organizacije ili pojedinci u neformalnom obrazovanju; Referent za mlade</p>	<p>2013: 2000 2014: 1500 2015: 800</p>
<p>Nedostatak struktura za sudjelovanje mladih u društvu kao tijelo koje će zastupati jedinstvene interese mladih kako u gradu, tako i na selu.</p>	<p>Aktivni mladi koji aktivno sudjeluju u društvenom životu lokalne zajednice – Pasivnost mladih, naročito u ruralnim sredinama je smanjena, a mladima je dana mogućnost da aktivno sudjeluju u društvenim tijekovima.</p>	<p>Ojačati poziciju Vijeća mladih općine Tomislavgrad</p>	<p>2013. 2014.</p>	<p>Općina Tomislavgrad, Vijeće mladih i udruge mladih, Referent za mlade</p>	<p>2013: 1000 2014: 400</p>
<p>Mladi nemaju dobar pristup informacijama o mogućnostima njihovog sudjelovanja u društvu i neformalnom obrazovanju.</p>	<p>Otvaranjem info-pulta mladima se otvara mogućnost pristupa svim relevantnim informacijama na jednom mjestu.</p>	<p>Opremiti info pult u prostorijama udruge mladih. Educirati i zaposliti osobu za rad na info pultu</p>	<p>2013. 2014. 2015.</p>	<p>Općina Tomislavgrad, Vijeće mladih i udruge mladih</p>	<p>2013: 1000 2014: 1000 2015: 1000</p>

Prilikom odabira daljnijeg školovanja (srednja škola, studij) mladi nemaju dovoljno informacija o mogućem izboru budućeg zanimanja.	Mladi se školuju za zanimanja za koja imaju sklonosti i sa kojima su konkurentniji na tržištu rada.	Pokrenuti inicijativu za otvaranje savjetovašta za učenike i buduće studente. Obučiti osobu koja će savjetovati mlade pri odabiru zanimanja i pokrenuti rad savjetovašta.	2013. 2014. 2015.	Zavod za zapošljavanje, Općina Tomislavgrad Srednje škole, Vijeće mladih, udruge mladih	2013: 2000 2014: 1500 2015: 1500
---	---	---	-------------------------	---	--

Troškovi po godinama:

Godina	Iznos	
2013.	7500	KM
2014.	5400	KM
2015.	4100	KM
Ukupno	17000	KM

V. SAŽETAK

Popraviti položaj mladih u lokalnoj zajednici, tj. pružiti priliku mladima za razvijanje svojih potencijala i mogućnosti kako bi bili korisni članovi zajednice i mogli utjecati na smanjenje neprihvatljivih oblika ponašanja među mladima, što se ne može postići preko noći. Uz djelovanje svih institucionalnih mehanizama, ipak je realnost da nema dovoljno ni financijskih ni ljudskih resursa za velike i brze promjene. Zbog toga je pristup problemu kroz izradu Strategije za mlade način za sustavno i plansko rješavanje problema i zadovoljavanje potreba mladih.

Prva prijetnja njenom ostvarivanju može biti osiguranje izvora financiranja.

Podrazumijeva se, da je temeljni izvor sredstava za njenu realizaciju Proračun općine Tomislavgrad. Međutim, i za dosadašnju realizaciju aktivnosti i projekata mladih, postojale su mogućnosti financiranja i od međunarodnih organizacija, gospodarskih subjekata, a nešto se realiziralo i uz samofinanciranje projekta. Usvajanjem ovog dokumenta, mogućnosti financiranja postaju izvjesnije, jer se radi o dokumentu službeno prihvaćenom i pravno valjanom, koji mladima i udrugama mladih otvara put za prijavljivanje kod drugih donatora i brojnih europskih fondova za ove namjene.

Do sada nisu postojali nikakvi oblici brige o mladima na državnom nivou. Na Federalnom nivou postoji Zakon o mladima koji donekle regulira ovu oblast.

Na županijskom nivou nažalost nije urađeno ništa. Ali se i na nabrojanim nivoima vlasti izrađuju dokumenti i uspostavljaju tijela za njihovu realizaciju, te je izvjesno očekivati i sredstva iz ovih izvora.

VI. PREGLED TROŠKOVA PO GODINAMA I OBLASTIMA

Podruje djelovanja	Iznos KM u 2013.	Iznos KM u 2014.	Iznos KM u 2015.	Ukupan iznos KM u oblasti
1. NEZAPOSLENOST I PODUZETNIŠTVO MLADIH	4000	4000	4000	12000
2. ZDRAVLJE I KULTURA ŽIVLJENJA	3200	4600	4900	12700
3. KVALITETNO SLOBODNO VRIJEME MLADIH	5000	4000	4000	13000
4. NEFORMALNO OBRAZOVANJE, SUDJELOVANJE MLADIH U DRUŠTVU I INFORMIRANJE	7500	5400	4100	17000
UKUPNO PO GODINAMA	19700	18000	17000	54700

VII. PROVOĐENJE I MONITORING

Radi praćenja realizacije Strategije, tj. zacrtanih područja djelovanja i aktivnosti u njima predviđenih, neophodno je da se Skupina za podršku sastaje povremeno i po potrebi kako bi se sagledalo njeno provođenje sukladno s planiranim ciljevima, rokovima i sredstvima. Strategija nije konačan dokument, ona se svakako treba privremeno aktualizirati sukladno trenutnim potrebama ili novonastalim prilikama.

Sustav praćenja (monitoringa) omogućuje svim uključenim stranama da se informiraju o napretku provođenja Strategije.

Monitoring služi za otkrivanje u kojoj mjeri i koliko uspješno Strategija doprinosi poboljšanju položaja mladih. Monitoringom se odgovara na dva ključna pitanja:

-Obećava li Strategija i realnost njenog provođenja smanjenje problema mladih? Je li ona još pravovaljana i provodi li se adekvatno?

-Slijede li Strategiju aktivnosti koje se provode?

Tehnike koje se mogu koristiti za monitoring su:

-anketiranje građana, naročito mladih,

-prikupljanje statističkih podataka, od svih subjekata koji se bave mladima

-intervjuiranje ciljnih grupa,

-održavanje okruglih stolova.

Zajedničkim djelovanjem svih uključenih ali i zainteresiranih strana Strategija za mlade može opravdati svoje postojanje, i biti primjer općinama u okruženju i partnerskim općinama kako se institucionalno i strateški planirano pristupa rješavanju jednog pitanja u lokalnoj zajednici - zadovoljavanju potreba mladih .

**Skupina za podršku izradi
Strategije za mlade**

VIII. SADRŽAJ

I. UVOD.....	2
II. ANALIZA STANJA.....	3
III. PRISTUP RJEŠAVANJU PROBLEMA.....	4
IV. PLAN DJELOVANJA PO PODRUČJIMA.....	6
1. Zapošljavanje i poduzetništvo mladih.....	6
2. Zdravlje mladih i kultura življenja.....	18
3. Kvalitetno slobodno vrijeme mladih.....	22
4. Neformalno obrazovanje, sudjelovanje mladih u društvu i informiranje.....	28
V. SAŽETAK.....	35
VI. PREGLED TROŠKOVA PO GODINAMA I PODRUČJIMA.....	36
VII. PROVOĐENJE I MONITORING	37
VIII. SADRŽAJ.....	38